

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj VIII.

V sredo 19. rožnika (junija) 1850.

List 25.

Oznanilo vsim g. udam kmetijske in obertnijske družbe.

V torek, 25. dan tega mesca bo zbor kmetijske in obertnijske družbe v Ljubljani. Svitli nadvojvoda Janez so v nedeljo iz Tersta pisali, da naj odbor ta dan g. ude imenovanih družb k shodu povabi, kar s pričiščim povabilam storimo in jim oznamimo, da zbor bo v izbani mestne srenjske hiše (Rathhaus) na velkim tergu, ob 9. uri dopoldne. Po dokončanim zboru hočejo g. nadvojvoda, kakor so nam pisali, podkovaško in živinozdravniško šolo na Poljanah, potem kmetijsko šolo gosp. J. Bischofa in poslednjič papirnico in oljnico v Vevčah obiskati. Vse to se bo zgodilo pred kosilam. Gosp. udje, ki bojo mogli, so povabljeni tudi na ti poti g. nadvojvoda spremiti.

Svitli nadvojvoda nam bojo po tem čast skazali, da bojo z nami kosili. Zato se bo kosilo pripravilo, ktero mora pa po očitnih željah g. nadvojvoda bolj po domače biti in kteriga se zamore vsak ud kmetijske in obertnijske družbe vdeležiti, ki se v zato namenjeni zapisnik zapiše ali pa pri gosp. Brusu v pisarnici kmetijske družbe oglasi.

Vesel dan nas čaka! Nadjamo se, da bojo častiti udje iz bližnjih in daljnih krajev obilno k shodu prišli, h katerimu jih prijazno povabimo.

Odbor kmetijske in obertnijske družbe 17. rožnika 1850.

Sadimo sadne drevesa in murbe po polji in poleg cest!

De sadje ljudem veliko gotoviga dobička donese, je sploh znana resnica. Sadjoreje tedaj kmetovavcam priporočevati ni treba; vsak umen človek spozna njeno veliko korist, naj že sadje prodá, ali pa sirovo ali posušeno s svojo družino vžije.

Tudi murbene drevesa naklonejo ljudem veliko dobička, ako ž njenim perjem židne gosence redé in židne mešičke potem prodajo kupčevavcam s žido.

„Vse to je prav“ — nam bo ta ali uni odgovoril — „pa komu bo v glavo padlo, drevje na polje saditi in poleg cest! Kaj mislite, da je kmet tako neumen, da bo na polju žitu in travi senco delal, in njeno rast nalaš zatiral, — da bo drevje na pot šlavlil, da še prav orati ne bo mogel? Za božjo voljo! ali ste obnoreli, da kaj taciga svetjete?“

Tako bo govoril marsikteri, ko bo ta svet bral, in ga v modrosti zasmehoval.

Pa to nič ne déne; naj se le smeja, ki nad tem kaj smešniga najde. Sej je bil tudi tisti zasmehovan, ki si je prvi plug (drevó) naredil in ki je svojo njivo ž njim oral, namest jo z motiko kopal. Sej je bil tudi korún (krompír) zametovan in zasramovan, ko je pervikrat prišel v naše dežele. „Ta sad je za prešiče“ — so govorili ljudje — pa ne za človeka.“ — Kaj bi pa zdeji počeli, če bi korúna ne bilo!

Le smejajte se tedaj našimu svetu; če bi pa čez 50 lét spet na svet prišli, bi vidili, kako bojo sadne in murbene drevesa po našim polju stale!

Staro slabo navado bojo vaši otroci in vnuki, bolj podučeni, zapustili in si veliko več pridelali, kakor vi.

Že vi ste marsiktero reč pre naredili in poboljšali, za ktero še vaš stari oče vedili niso, in tako bojo storili tudi vaši nasledniki. Svét v vsim zmirej modrejši postaja.

Ne pustite tedaj dragi kmetovavci! še le svojim otrokam in vnukam, kar že zamorete vi v svoj lastni

dobiček drugo léto storiti. Sej imate bristre glave, kar je dobro, zapopasti — le staro terno opustite, prevdarite dobre svéte, in glejte na skušnje družih dežel.

Skušnje mnogih deželá na Nemškim, v Švajci, na Laškim, kjer imajo sadne drevesa in murbe v rajdah zraven njiv zasajene nas očitniši prepričajo, kakor vse besede, da drevje v lepih verstah sak sebi stoječe njivam nič ne škodje, če so drevesa tudi visoke (7 do 8 čevljev) če po 6 ali 8 sežnjev (klafter) sak sebi po polju stojé.

Lep poduk v ravno ti reči beremo v „Jadrijanskim Slavjanu“, iz kteriga v poterjenje svojiga svéta povzamemo sledeči priporočivni pogovor:

Balant. Brate, dovolj prostora imaš, če le hočeš sadonosnice saditi. Gdekolj sladka trava, žito ali gošni les raste, ondi je tudi dostojna zemlja za edno ali drugo sadno drevje. Ravno nad hišo imaš pripravno njivo u toti namen.

Štepan. Moj ljubi, njive nisem bark i kos pogrešiti, in jo u sadovnják premeniti.

Balant. Ob enim znaš oboje imeti, njivo in sadonosnik. Tudi ti hočem sadonosnic pripraviti in sam jih posaditi, če mi le dovoljiš.

Štepan. Dovoljim ti, da mi le dokažeš, da ni to kakšna nova in slednič — prazna znajdba, po čemur bi, poleg stroškov, še njiva se mi pokvarila. Kje pa imajo takove sadovnjake?

Balant. Razločno ti bom dokazal.

Ne daleč od ovega kraja mojega stanovanja stoji na ličnim homicu okoli 25 malih seljakov, rekel bi, bajtarjev, ki le vsaki en do dva jutra (jarma) zemlje posede. Pri takim malim posestvu redi vsak eno kravče, tudi kako kozo, in preživi z nosen sebe in svoje deca. Njive se dobro obdeljavajo, in na vsaki je primerno sadonosnic posajenih, ktere seljaki skerbno obravnavajo. Drevje jim skoro vsako leto, saj ednega ali drugega plemena obrodi. Slabši sadje pri domu požive, lepše krez goro štiri ure daleč rudarjem ponosijo,

in si jako lep denar pridobé. Če se brezsadno léto primeri, tak je terdi glad na Lomu. —

Štepan. Kako pa se orje med drevjem?

Balant. Drevje oranje nič kaj ne overa. Drevje je na Lomu 6 — 8 sežnjev rezen nasajeno, in se lahko ga zogne, in ratej pri drevesu raločinko navzdigne, puščeno se pa s motiko doverši. Če se drevesu na korenini s čertalom ali lemežem tudi kakšna rana stori, nič to ne škodova, ker se u zemlji rana hitro zaceli; to tudi drevo plodivnišji stori. Tudi vertnar, če drevo prespešno u les raste in noče obroditi, ga do korenin odkoplje, in mu po potrebsini eno ali dve korenini odseka, po tem načinu drevo v rasti obotavlja in ga sili roditi. — Vendar bi ne bilo modro, vsake baže drevje na njivo saditi, kakor kostanjevo ali orehovo drevje, ker imajo drugim rastlinom strupno listje, in preveliko senco delajo; tudi črešnjeviga drevja in poletniga sadja ne redi, da se pri obiranju setva ne pomandra. Naj pristojniši so hruške u tinamen, ker korenike globokej u zemljo stavijo, in bolj na viščavo, piramidno rasejo, toraj tudi menj sence delajo. Če drevo pre-goste veje nastavlja, se tu in tu edna odseka, da se redkejši senca, in setvi menj škodljiva stori. Tudi druge baže sadno drevje raste piramidno, če se čepiči zanje z verhov družih žlahtnih dreves vzemo, ove procepiti, in poznej debela 6 — 8 čevljev visoko obvejijo. Brate, imaš kaj ogovoriti na to?

Štepan. Nimam! Le prosim te, prej ko prej mi primerjenih sadonosnic oskerbeti. —

Kar B. svojimu bratu svetuje se na Švajcarskim povsod v djanju speljano vidi. Ni njive, ne travnika, kjer bi ne bilo vse polno lepiga sadonosniga drevja. Drevesa so vse po versti nasajene, najvišji hruške in jabelka. Pod njemi rasti korunje, repa, pšenica, turšica, kapus, in mnogoterne zeliša, takó krepko in čverstvo, da mi je serce od veselja poskaklalo, ko sim ga gledal, in se ga nagledati dosti nisim mogel. „O, kak slabo,“ sim mislil, „znajo naši koroški kmetovavci božji dar — lepo, drago polje, ceniti, ki s praznimi izgovori se takiga obdelovanja zогibajo in branijo!“ Na majhnim prostoru pridela Švajcar vse, kar potrebuje; in si skupi dosti lepiga denarja — iz sadja, in masla, in drugih predelkov.

Še nekaj od zemljišnega oprostenja.

Distriktne komisije svoje dela takó izverstno dopolnujejo, da je že dosihmal prerajt odškodnine urbarskih davkov za dvajset grajšin dokončan; tudi je pri nekterih že desetina prerajtana.

To število je scer še majhno v primeri k vsim grajšinam naše dežele; kér so se pa že v začetku distriktne komisije svojih del takó serčno lotile, zamoremo upati, da njim bo prihodnjič vse še bolj od rok šlo, kér mislimo, da se bodo na eni strani sčasama kmetje prepričali imenitnosti te ravnave, in se z radovoljnostjo udali postavam, ktere jih bodo rešile neslane zaveze podložitva, — in da na drugi strani grajšine zavoljo majhnih reči ne bojo po daljnih pritožbah opravljanja zaverale, ampak dane postave takó veljavno spoštovale, kakor se spodobi zvestim državljanam.

Da se bo pa vsaki prepričal od prihodniga polajšanja urbarskih davkov, damo danes razgled na znanje, kakó de se urbarske davšine in tlaka pri distriktnih komisijah prerajtujejo.

Matevž Petrič, tudi Verbič imenovan, ima v Notranjih Goricah polovico grunta, ktera leži pod grunt-no gosposko Mostal pod urb. štev. 20. Od tega grunta je on grajšini vsako léto sledeče davšine odrajtaval, ktere bom po navadni sredni ceni v denarjih prerajtal:

činžni denar	1 gold. 17 krajc.
10 jajc po pet za en groš	— „ 6 „
10 povetin prediva	— „ 10 „
1 kokoš	— „ 20 „
3 mernike pšenice po 2 gold.	6 „ — „
3 mernike ovsa po 45 krujc.	2 „ 15 „
2 mernika prosa po 1 gold.	2 „ — „
52 dni vožne tlake, po katasterski ceni 30 krajc. na dan	26 „ — „
52 dni peš tlake po katasterski ceni 14 ¹ / ₄ krajc. na dan	12 „ 11 „
10 funtov prediva spresti po deset krajcarjev od funta	1 „ 40 „
vse vkup	52 gold. 9 krajc.

Od te šume se odšteje peti del, to je finftelj, kakor je bilo do leta

1848 postavno, z	10 „ 22 „
tako ostane	41 gold. 47 krajc.

Ta podložnik je pa pri tlaki nasprot od grajšine vsako léto dobival tole:

za vožno tlako 3 mernike ajde, po sredni ceni po 1 gold.	3 gold. — krajc.
pri mlačvi skozi 8 dni jed za tlačana, po sredni ceni 7 krajc.	— „ 56 „

če se to nasprotno odrajtvalo	3 „ 56 „
preč vzame, ostane létno plačilo	37 gold. 41 krajc.

Ljubljanska distriktna komisija, pri kateri je g. dohtar Ovičaj za pravdosrednika, je pa te davšine po sedanjih postavah takole razsodila:

činžni denar	1 gold. 17 krajc.
10 jajc po vinarju	— „ 2 ² / ₄ „
10 poveten prediva	— „ 8 ³ / ₄ „
1 kokoš	— „ 8 „
3 mernike pšenice po 1 gold.	3 „ 37 ¹ / ₄ „
12 ¹ / ₂ krajc.	1 „ 9 „
3 mernike ovsa po 23 krajc.	1 „ 20 „
2 mernika prosa po 40 krajc.	8 „ 40 „
51 dni vožne tlake po 10 krajc.	4 „ 2 ² / ₄ „
52 dni peš tlake po 4 ³ / ₄ krajc.	1 „ 2 ¹ / ₄ „
10 funtov prediva presti	21 gold. 27 ² / ₄ krajc.

Nasprotne odrajtvila so takó ocenjene:

za vožno tlako 3 mernike ajde po 34 ¹ / ₂ kr. mernik	1 gld. 43 ² / ₄ kr.
jed pri mlačvi za 8 dni po 2 kr.	— „ 16 „
to nasprotno odrajtvalo se odvzame	1 „ 59 ² / ₄ „
ostane létno plačilo	19 „ 28 „

Od tega létnega zneska pade po patentu 12. septembra 1849 ena tretjina na podložnika z 6 gold. 29¹/₄ krajc. kar bo imel Matevž Petrič s cesarskim davkam, to je, s fronki vred, v mesečnih razdelkih v cesarsko kaso odrajtovati. Od tega létnega plačila, kteriga bo Petrič za naprej za vse urbarske davka opravljal, znese pa cela šuma ali kapital po 5 od sto 129 gold. 45 krajc. Če bo Petrič to šumo plačal, ne bo na cesarsko kaso zastran urbarskiga davka nič več dajal.

Tode nobeden ni primoran, kapitala precej plačati; to zna tudi sčasama storiti in v majnjih šumah, nar manj v 20 goldinarjih. Matevž Petrič, pameten mož, je protokol pri distriktni komisii radovoljno podpisal in rekel, de bo celo šumo od 129 gold. 45 krajc.